

Științe socio-umane

PROFILUL PSIHOLOGIC AL CREATORULUI

PSYCHOLOGICAL PROFILE OF THE CREATOR

ARINA ȚURCAN,

lector, magistru în psihologie,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Misterul creativității a fascinat dintodeauna, secole de-a rândul apropierea de universul creației s-a făcut cu sfială și venerație. Creatorul a fost mai întâi perceput ca un vas gol pe care ființa divină îl umple cu venerație, pentru ca el să își verse ideile pline de grație cerească. Într-o asemenea accepțiune și produsul creației se considera a fi inspirat de divinitate. În prezent creatorul ca pe o persoană cu aptitudini și atitudini creative, capabilă și motivată să realizeze produse noi și originale.

Cuvinte-cheie: personalitate, creație, creator, procesul creației, creativitate, tip, tipologie, identitate artistică, unicitate.

The mystery of education has always been fascinating, for centuries running the approach to the universe of creation has been done with timidity and veneration. The creator was, first of all, perceived as an empty vessel that divine fills with veneration so that it could shed its ideas that are full of heavenly grace. In this sense, and the product of creation is considered to be inspired by divinity. At present the creator is seen as a person with creative abilities, capable and motivated to realize new and original products.

Keywords: personality, creation, creator, creative process, creativity, type, typology, artistic identity, uniqueness.

Fenomenul creativității și aspectele ce țin de profilul psihologic al personalității creatoare exercită o vrajă continuă asupra fiecărui individ, generată de dorința intimă de a afla secretele procesului creației pentru a putea instala în viața noastră obișnuița de a fi creativi.

Interesul sporit pentru secretele persoanelor creatoare derivă din convingerea că prin creativitate asigurăm vieții noastre siguranță, dar și culoare, ducem înainte destinul nostru de a construi lumea, de a o desăvârși. Creativitatea face ca viața noastră să iasă din banal și să devină încărcată de explozia de lumină a spiritului uman[1, p. 9-10].

Preocupările pentru caracterizarea personalității creatorului pot fi grupate în două categorii distincte: sunt autori care descriu creatorul ca pe o persoană cu aptitudini și atitudini creative, capabilă și motivată să realizeze produse noi și originale și autori care consideră că în orice individ există o potențialitate creativă, care se poate dezvolta în condiții corespunzătoare, considerînd creativitatea ca însușire general umană[2, p. 123-124].

Printre autorii care au relevat trăsăturile distincte ale personalității creatoare, din perspectivă psihologică și pluridisciplinară menționăm pe A. Koestler, H.H. Gough, R.B. Cattell, I. Rossman, I. Moraru, P. Popescu-Neveanu, M. Roco, C. Cojocaru, Gh. Neacșu, G. Paicu.

Creația presupune un autor care este artistul creator și o modalitate de realizare -procesul creativ. În acest sens, creatorul poate fi privit din perspectivă structural-statică și atunci interesează modelul unei construcții umane, din elemente general valabile, speciei umane și în mod dinamic, care reflectă

manifestarea activităților „demiurgice“, și atunci interesează procesul exprimării sau autoproiecției lui în produsul creației, cu abilitățile și mecanismele specifice care îl disting de omul de rând și îl definesc între creatori.[3, p. 3-4]

Din perspectivă structural statică creatorul comportă aceleași caracteristici psihofizice specifice majorității indivizilor umani.

Structural, în alcătuirea profilului psihologic al creatorului, este obligatoriu a fi invocate cel puțin două laturi constitutive, respectiv structura aptitudinală, cu elementele înnăscute și dobândite, adică latura operațional-instrumentală și cea atitudinal-valorică.

Portretul personalității creatoare are unele contururi clar schițate, dar detaliile depind de la creator la creator. Personalitatea creatorului este unică, are particularități și trăsături individuale, specifice, care necesită evaluare, abordare și înțelegere personalizată.

În opinia lui C.W. Taylor persoanele creatoare sunt mai autonome decât altele, mai pline de sine, mai independente în judecată, ele se plasează împotriva opiniei grupului, dacă simt că aceasta este greșită, mai deschise la iraționalul din ele însele, mai stabile, mai feminine în interese și caracteristici, mai dominante și autoritare, mai complexe, mai îngăduitoare față de sine, mai inventive și aventuroase, mai boeme, mai stăpâne pe ele și probabil mai sensibile emoțional și mai introvertite, dar curajoase.

C.W. Taylor consideră că persoana creatoare este curioasă, cu idei întreprinzătoare, perseverentă intelectual, tolerantă la ambiguități, ea vedește inițiativă în aria ei de lucru, îi place să producă idei și să jongleze cu ele. Creatorul are o continuă nevoie internă de recunoaștere, apreciere, de varietate și autonomie. Preferă ordinea complexă și schimbarea. Dovedește o orientare estetică oarecum întinsă. Rezistă la încheieri și cristalizări premature de concepte, deși are o nevoie acută de formulare definitivă. Creatorul dorește să domine o problemă, este frământată să ordoneze în minte ceea ce pare imposibil de clasificat, pentru că vrea să îmbunătățească ordinele și sistemele curent acceptate [1, p. 272].

În studiul realizat de Morris Stein este prezentată o listă de caracteristici de personalitate, care au fost găsite ca fiind asociate cu individul creativ [1, p. 271-275]:

- Este o persoană activă.
- Simte nevoia de ordine.
- Manifestă curiozitate.
- Se autoafirmă, este dominant, agresiv, îngâmfat, are inițiativă.
- Are nevoie de putere.
- Refuză supunerea, e prea puțin inhibat, prea puțin formal, prea puțin convențional, nepăsător în manieră boemă, radical.
- Are persistența motivului, are dragoste și capacitate de muncă, autodisciplina, perseverență, energie, este profund.
- Este independent și autonom.
- Este critic în mod constructiv, este nemulțumit, nesatisfăcut.
- Este larg informat, are o întinsă scară de interese, este multilateral.
- Este deschis la sentimente și emoții. Pentru el sentimentul e mai important decât gândirea, el e mai subiectiv, el posedă vitalitate și entuziasm.
- Este estetic în judecată și în orientarea privind valorile.
- Nu prețuiește aspectul economic al lucrurilor sau este un neabil om de afaceri.
- Posedă o exprimare mai liberă a ceea ce a fost descris ca fiind interese feminine și îi lipsește agresivitatea masculină.
- Nu este interesat de relațiile interpersonale, nu dorește multă interacțiune socială.
- Nu este stabil emoțional, dar este capabil să-și utilizeze instabilitatea în mod eficient;
- E prost adaptat în accepțiunea psihologică a termenului, dar adaptat în sensul mai larg de a fi util social și fericit în munca sa.
- Se consideră creativ.

În literatura de specialitate întâlnim nenumărate încercări de tipologizare a creatorilor. Gruparea creatorilor pe categorii în baza unor criterii de similitudine conduce la elaborarea unor tipologii.

Tipul se referă la o anumită modalitate constantă de ființare la o anumită formă de manifestare ce poate fi definită prin indici de aparență, de exterioritate cărora le corespund constante lăuntrice de fundament și mecanism psihologic.

Natura informației pe care aparținerea la un tip sau altul o aduce în ansamblul trăsăturilor de personalitate este una despre modalitatea stilistică a structurii funcționabilităților individuale în ceea ce ele au strict personal, original, dar și comun, colativ, categorial. În consecință, tipurile sunt ca elemente de marcă, de portret în parte date, împarte instanțiate prin activitate exprimând, în cele din urmă, seturi unitare de constante psihologice stilistice. [3, p. 25-26]

A construi tipologii ale creatorilor a constituit o provocare atât pentru esteticieni cât și pentru psihologii literaturii. În acest context, urmează a fi menționate clasificările efectuate de Schiller care distinge între realiștii și idealiștii, Nietzsche — apolinicii și dionisiacii, Spengler — apolinicii și fausticii, Otswald — clasicii și romanticii. [4, p. 76-83].

Autorul M. Ralea descrie stiliștii și creatorii de expresie. În tipologiile realizate de M. Ralea distingem între descrie stiliștii și creatorii de expresie [5, p. 193].

Tipologia creatorului, realizată de Muller-Freienfels, reflectă structura artistului prin prisma a patru categorii de elemente:

- Înzestrarea cu o putere intensă de trăire a faptelor, putere a fanteziei;
- Marea putere de expresivitate sau formularea expresiei în crearea de forme;
- Puterea de observației;
- Emotivitatea.

Punând la bază criteriul raportului dintre expresivitate și elaborare lăuntrică, Muller-Freienfels a creionat portretul a două tipuri de artiști:

Tipul expresiv caracterizat prin dinamism, desfășurare impetoasă a spontaneității, manifestare frustră, sinceră, oarecum primitivă, plină de forță. Prin aceste însușiri artistul expresiv introduce în operă sentimente „simple“, se bazează pe asociația de idei produsă în mod natural.

Tipul creator de forme, sau formalist e caracterizat prin predominanța însușirilor senzoriale, de exprimare indirectă, prin predilecția pentru construcții „tehnice“, cu mecanisme complicate de combinare, cu emoțiile stăpânite și gândire „rece“.

Din perspectiva criteriului echilibrului interior al creatorului sau al rezolvării dezechilibrului sufletesc autorul L. Rusu distinge: [6, p. 165-166].

Tipul de „joc“ sau ludic pentru care activitatea creatoare este un travaliu preponderent inconștient, ca o rezolvare facilă de conflicte.

Tipul efort, în cea mai mare conștient, la care travaliul implică un consum energetic mai mare decât în cazul unor acțiuni externe, în direcția atenuării dezechilibrului intern și printr-o participare de tipul identificării metal-emoționale.

Autorul T. Vianu, conturează personalitatea tipului subiectiv și obiectiv din perspectiva naturii procedurii și travaliul creator.

Tipul subiectiv are tendința de a reda în operă o lume existentă doar într-o viziune proprie unui artist sau altul.

Tipul obiectiv este mai curând un observator fidel al vieții, pentru el primează evenimentele ca atare cărora le aduce anumite „corecturi“ pentru o anumită reprezentativitate, încât personajele apar transpuse din realitate, au o vizibilă independență de autorul lor.

Personalitatea creatorului se reflectă în produsul creație, iar informația care se transmite prin tipologiile descrise pot rămâne semnificativă în sensul pedagogiei creației artistice.

În rezultatul cercetării s-au conturat următoarele **concluzii**:

- Realizarea actului creator angajează toate resursele personalității creatorului, cu accente ce vizează însușiri generale și aptitudini creative speciale, care reflectă imaginea creatorului specific: receptivitate față de nou, pasiune pentru creație, instruire, imaginație, cultură, originalitate, tenacitate, pregătire de specialitate.
- Fiecare creator este o entitate independentă și irepetabilă atât sub aspectul portretului psihologic cât și sub acel al manifestării sale prin creație.
- Unicitatea creatorului este determinată de dinamica și evoluția identității de sine, de zestrea ereditară, structura aptitudinală, mediul social apropiat, eperiențele personale (rutinele și evenimentele) și de contextul socio-cultural.
- Dimensiunea importantă a personalității createoare este motivația createoare, ca premisă subiectivă pentru formarea unei atitudini favorabile demersurilor creative.
- Individualitatea creatorului se conturează în produsul creației, prin care se reflectă personalitatea cu trăsăturile, motivațiile și aspirațiile sale specifice, criteriul de validare fiind cel estetic.

Referințe bibliografice

1. GROBEN, N., *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*, trad. de Gabriel Liiceanu și Suzana Mihalescu, București: Editura Univers, 1978.
2. NEACȘU, Gh., *Psihologia artei. Psihologia personalității artistice*, București, 1999.
3. PAICU, G., *Creativitatea, fundamente, secrete, strategii*, Iași, 2011.
4. POPESCU, G., *Psihologia creativității*, București: Editura Fundației România de mâine, 2007.
5. RALEA, M., *Prelegeri de estetică*, București: Editura Științifică, 1972.
6. RUSU, L., *Eseu despre creația artistică. Contribuții la o estetică dinamică*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.